

КЛЮЧОВЕ ЗАПИТАННЯ

Чим обумовлений вибір людини в умовах реалізації політики нацизму?

Основні поняття, ідеї: геноцид, гетто, Голокост, нацизм, Пораймос

ЗАВДАННЯ ► Джерела 1–3

- * З якою метою німецька влада використовувала міжетнічні непорозуміння (Джерело 1)?
- * Чим ви поясните той факт, що до переліку політичних діячів та радикальних елементів, які підлягали страті, включили євреїв (Джерело 1)?
- * Що спільного в долі євреїв та ромів (Джерело 2)?
- * Як ви вважаєте, чому для облави на циган місцева влада встановила 7 годину ранку (Джерело 3)?

► 1. Офіційний документ

Із листа Гайдріха (СД) до найвищих керівників СС і поліції.

Берлін, 2 липня 1941 року

Тємна справа Райху

Найближча мета цілості дій — політичне, тобто фактично поліцейське, заспокоєння новоокупованих територій.

<...> ці заходи повинні бути застосовані на всій території з безпощадною суворістю.

При тому треба, очевидно, покласти в основу відмінності окремих племен (особливо балтійців, білорусинів, українців, грузинів, вірмен, азербайджанців і т. д.) і скрізь, де можна, використовувати ці відмінності для досягнення мети. <...>

4. Страчення (екзекуції)

Треба страчувати:

- всіх діячів Комінтерну (як, зрештою, просто всіх комуністичних професійних політиків);
- всіх вищих, середніх і радикальних нижчих функціонерів партії, центрального комітету, обласних і районних комітетів;
- народних комісарів;
- євреїв, членів партії чи приналежних до державного апарату;
- всіх інших радикальних елементів (саботажників, пропагандистів, вільних стрільців, учасників замахів, провокаторів і т.п.).

Косик В. Україна під час Другої світової війни. 1938–1945 [Текст] / Володимир Косик. — Київ — Париж – Нью-Йорк — Торонто : Молода Гвардія, 1992. — С. 574.

► 2. Офіційний документ

Телефонне звернення представника угорської державної адміністрації комітату Угоча доктора Кеміня до Міністерства внутрішніх справ Королівства Угорщини

Будапешт. 16 липня 1941 року.

Представник угорського уряду в Закарпатті пан Козма, знаючи про виселення євреїв — негромадян Угорщини на північ, хоче використати цю ситуацію для очищення території Закарпаття від кочівників ромів. Вчора пан Козма звернув мою увагу на те, що добре було б розпочати подібну акцію щодо цих осіб. Акція має проходити швидко, оскільки мігруючі роми можуть повернути свої каравани і втікати на південь. У комітаті Унг та Угоча, таких осіб є близько 500, максимально 1000, від яких потрібно позбутися. У зв'язку з тим, що я не хочу робити цього без дозволу зверху, щоб негромадяни Угорщини, які не мають ні хат, ні за що жити і тому є не благодійними елементами, за кілька днів вивезені з цих територій.

Цит. за: Аладар А. Білий камінь з чорної катівні: Голокост ромів Закарпаття / Адам Аладар, Юлія Зейкан та Євгенія Навроцька та ін. — Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2006. — С. 118.

ДОВІДКА

Угоча — територія нинішнього Виноградівського, Хустського та Іршавського районів Закарпатської області.

Унг — територія нинішнього Ужгородського, Перечинського та Великоберезнянського районів Закарпатської області.

► 3. Офіційний документ

Із указу на облаву циган в комітаті Зала 1943 року

На основі указу № 257000 від 1928 року угорського королівства Внутрішніх справ, на території комітату Зала охорону громадської безпеки і облаву циган вимагаю влаштувати таким чином:

У районах Нижнелендвої, Ленті, Нової, Золоегерсеги, в тому числі Велотінці, які підлягають вашій відомчій території повітового розпорядження почати облаву циган о 7 годині ранку в четвер, 27 травня 1943 року.

На територіях районів Чакторьої, Летенеї, Нодьконішо і перлоки розпочати в суботу, о 7 годині ранку, 29 травня 1943 року.

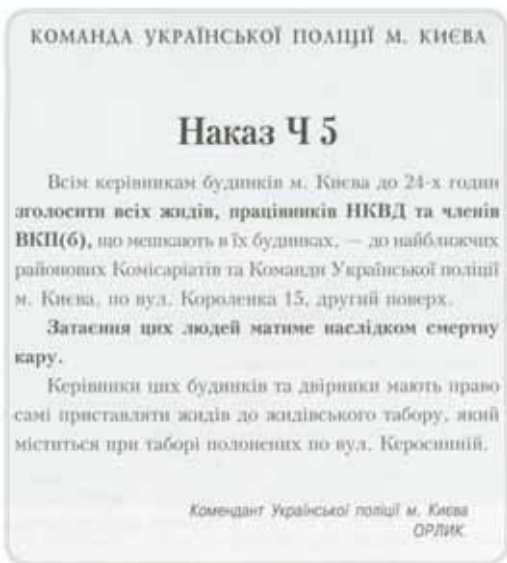
ЗАВДАННЯ ► Джерела 4–5

- ★ Порівняйте два розпорядження (Джерела 4 та 5) і з'ясуйте:
 - а) хто їх підготував?
 - б) на які соціальні, національні, політичні, професійні групи поширюється дія цих розпоряджень?
 - в) яким групам за невиконання розпоряджень погрожували смертною карою?
 - г) хто підлягав виселенню з власного житла і переселенню в окремі рекреації (табори)?
 - д) чому виселенці стали «зайвими» у своїх помешканнях?
 - е) у чому і перед ким вони завинили?

Аладар А. Білий камінь з чорної катівні: голокост ромів Закарпаття / Адам Аладар, Юлія Зейкан та Євгенія Навроцька та ін. — Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2006. — С. 20.

► 4. Розпорядження

Оголошення в м. Києві. 1941 р.

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://foto.meta.ua/3728611.image>

► 5. Розпорядження

Наказ євреям Харкова. Грудень 1941 року

Назустріч пам'яті [Текст] : навч.-метод. посіб. до фільму про Голокост в Україні «Назви своє ім'я» / авт.-упорядн.: О. Войтенко, М. Тяглий. — К. : Оранта, 2007. — С. 103.

► 6. Фотодокумент

Львівське гетто. 1941 р.

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://panzer-travelandhistory.blogspot.com/2010/07/blog-post_02.html

ЗАВДАННЯ ► Джерела 6–7

- ★ Розгляньте уважно світлини (Джерела 6 і 7) та опишіть умови перебування євреїв в цих гетто.
- ★ Що у них спільного і відмінного? Як ви вважаєте, чому гетто у Бродях не охороняють солдати так, як це відбувалося у Львові?
- ★ Чому ці люди опинилися за колючим дротом? Хто вони? Чи можна їх назвати злочинцями?
- ★ Що мала б відчувати людина, яку силоміць переселили із власного помешкання до іншого кварталу і місце перебування оточили парканом та колючим дротом?

► 7. Фотодокумент

Гетто у м. Броди. 1942 р.

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.google.com.ua/imgres?q=getto&hl=ru&client=firefox-a&sa=X&rls=org.mozilla:ru:official&channel=s&biw=931&bih=546&tbn=isch>

ДОВІДКА

Єврейське гетто — замкнуті квартали проживання євреїв у 1939–1944 рр., які створювала німецька влада на окупованих Третім рейхом землях Польщі, СРСР, де 25 % людей загинуло через нестерпні умови, решту депортовано до таборів смерті.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 6–8

- ★ Які заборони та обмеження були встановлені для мешканців ромських таборів (Джерело 8)?
- ★ Які з наведених фактів у свідченнях можна класифікувати як приниження гідності ромів?
- ★ Що в свідченнях ромів нагадує вам умови перебування євреїв у гетто (Джерела 6, 7)?

► 8. Свідчення очевидців

Тібор Горват, 1931 р. н., Ужгородський район

З 1943 року фашисти стали дуже погано ставитися до ромів. У таборі у той час проживало лише 12 родин — близько 60 осіб. У таборі був проведений повний перепис населення. Старостою був Кароль Горват. Усім жителям було суворо наказано не виходити з табору. У нашій родині діти почали голодувати. Бабуся потайки вночі виходила з табору, ходила до знайомих, просила картоплю, кукурудзяну муку.

Кілька разів її було спіймано і жорстоко побито. Від настроїв жандармів, що нас стерегли, залежало наше життя: інколи приходили у табір і всіх починали бити, інколи тижнями не приходили. Часом, батька і мене, а мені було 12 років виганяли аж в Мукачівський район чистити туалети, або ще якусь найчорнішу роботу. Досі боюся згадувати ті чорні дні як ми голодували. Згадую, як ми йшли на поле, де вже був зібраний врожай і з дозволу господарів шукали картоплю, яку пропустили під час викопування, збирали зернини, що залишалися у стерні.

Йосиф Горват, 1936 р.н., м. Ужгород

Зі слів мого батька, у 1943 році наш табір був оточений колючим дротом. Мешканцям табору, близько 50 хат, забороняли виходити з нього. У господарстві мого батька було двоє коней. Навесні, як тільки зійшов сніг, у табір зайшли жандарми. У кого були ще коні, а таких набралось 12 осіб, під конвоєм примусили їхати до кам'яного кар'єру, що за 2 кілометри від табору. Там батька змушували вручну вантажити камінь на підводи і возити на залізничну станцію, а там навантажувати у вагони. Мені було вже 8 років, то коли мій дід і батько захворіли, змушений був правити кіньми. Так ми працювали до жовтня 1944 року.

Матільда Б., 1925 р.н., с. Косонь, Берегівщина.

Мала 18 літ, коли в наш табір прийшли німецькі солдати. Очікували з чоловіком першу дитину. Наш табір перетворили на гетто, заборонивши виходити за визначені колючим дротом межі. Угорські жандарми з німецькими солдатами ночами нищили табір із якимись книгами. Говорили, мовляв, записують молодих ромів, аби знати, скільки їх проживає. І настав той час, коли загрекали у двері: «За непослух — розстріл!». Забрали чоловіка. Повернувся з німецької неволі аж 1947 року. У березні 1944-го народила сина майже в муках. Деякі озлоблені жінки, коли йшли табір, кричали навздогін: «Твій кіндер! Зрада чоловікові». А одного разу, коли в пошуках крайця хліба чи горнятка молока вийшла за межі гетто, перестріла група жандармів і німецьких солдат. Почали кричати, що я жидівка і мене треба «пук, пук». Пояснила, що я ромка. Однак побили до синців. Руки кривавилися, що ними притискала до грудей запеленаного в квітчасту перину сина <...> Незчулася, як дужим стусаном була збита з ніг. Дитина опинилася поруч. Дебелий німець наступив чоботом на груди дитині <...>

Навроцька Є. Антиромська політика в Закарпатті у роки Другої світової війни: зібрання свідчень та збереження історичної пам'яті [Електронний ресурс] / Євгенія Навроцька. — Режим доступу: http://www.holocaust.kiev.ua/news/jurnal_nodostup/NAVROTSKA.pdf.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 9–11

★ Ознайомтеся із Джерелами 9–11? Чому такі події мали місце? Яким є ваше відношення до цього

► 9. Свідчення очевидця. Рабин Давид Кахане

Потім настали так звані «петлюрівські дні». 28 липня була річниця смерті Симона Петлюри, отамана відомої Української армії. Ця людина була убита Шварцбардтом, українським євреєм, який розстріляв його, щоб помститися за всі його дії, спрямовані проти євреїв. <...>.

Вранці 29 липня українські поліцаї стали вдиратися до єврейських домів, виводити з них молодих чоловіків та жінок і рядами відправляти їх на вулицю Лонцького. Ця операція продовжувалася цілий день, а також і наступного дня, доки в'язниця не була забита людьми. Навіть подвір'я було ущерть заповнене євреями. Лише купці вдалося вислизнути. Від того, що коїлося далі, волосся стає дибки. Ніякої їжі їм не давали. Час від часу туди вривалися українські поліцаї, били чобітьми вигукуючи: «Це вам за нашого отамана Симона Петлюру!».

Щоденник Львівського гетто. Спогади рабина Давида Кахане [Текст] / упоряд. Ж. Ковба. — К.: Дух і Літера, 2003. — С. 34–36.

10. Фотодокумент

Німецький солдат спостерігає як українці тягнуть єврея вниз вулицею Львова. Липень 1941 р. Американський музей Голокосту.

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://varjag-2007.livejournal.com/85416.html>.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 10–11

★ Уважно розгляньте світлину (Джерело 11). Чим відрізняються дві групи людей — ті, що стоять, і ті, що виконують роботу? Який емоційний стан переживають ці групи?

★ Чи хотіли б ви опинитися в будь-якій із цих груп? Як би ви почували себе в кожній із них?

► 11. Фотодокумент

Львів. 1 липня 1941 року. Єврей змушують мити бруківку під наглядом місцевого населення.

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mankurty.com/holocaust/?p=110>

ЗАВДАННЯ ► Джерела 12–15

- ★ В який спосіб представники різних етнічних груп у роки нацистської окупації допомагали євреям (Джерела 12–15).
- ★ Загальновідомо, що окупаційна влада жорстоко карала мирне населення за допомогу та переховування євреїв. Як ви поясните наведені в джерелах приклади допомоги євреям?
- ★ Що вам відомо про допомогу і переховування євреїв в роки війни на території рідного краю? Підготуйте повідомлення про це.

► 12. Свідчення очевидця. Василь Вальдман

Уся наша сім'я була разом. Не було лише мого батька, Мойсея. Опишу, що з ним сталося.

Коли есесівці виганяли євреїв з будинків на вулицю, його не було вдома. Батько втікав від фашистів. Коли перебігав через вулицю, його побачили німці й почали в нього стріляти. Батько загинув. Ми про це дізналися пізніше.

В Острозі було багато українців і поляків, які знали нашу сім'ю, особливо ж — батька. Цю трагедію — як його вбили — бачив Масловський (імені не пам'ятаю) <...> Минуло небагато часу і пан Масловський розшукав мою маму, розповів про те, що сталося з батьком. Мама попросила його повідомити про загибель чоловіка наших односельців у Стадниках, друзів з українських родин. Вона просила приїхати в Остріг, забрати тіло батька й поховати його на єврейському кладовищі.

Вони так і зробили. Приїхали Микола Кожушко, Василь Музичук, Ананій Шостак і пан Масловський. Зробили все так, як просила мама: поховали батька на єврейському кладовищі. З його кишені вони забрали паспорт <...>. З нього відокремили фотографію, яку пізніше передали нам. Якби не ця фотографія, я б не мав змоги показати своїй дружині, дітям, онукам, як виглядав мій батько. Ось такі добрі, співчутливі люди жили в нашому селі Стадники.

Із свідчень Вальдмана Василя Мойсейовича [Текст] / Гон М. Голокост на Рівненщині (Документи та матеріали) / Максим Гон. — Дніпропетровськ : Центр «Ткума» ; Запоріжжя : Прем'єр, 2004. — С. 100.

► 13. Свідчення очевидця. Марія Гуц, м. Мізоч Рівненської обл.

Йдучи в місто, ми брали в кишені або в полотняні торбинки картоплю, яблука і підкидали за огорожу. Може, когось хтось навчив з дорослих, а може додумалися самі, адже в гетто були діти нашого віку, яких ми добре знали, з якими спілкувалися. Іноді, граючись, хтось казав: «Давайте понесем жидам картоплю». Усі розбігались по домах, хтось не приходив, а більшість приходили з картоплею та яблуками». Хлопці винайшли ще один оригінальний спосіб допомоги: стріляли в гетто з рогаток маленькими яблуками та грецькими горіхами. На такі пустощі з охорони ніхто не звертав уваги.

Не дивлячись, що німецька адміністрація під страхом смерті заборонила надавати євреям будь-яку допомогу (тим паче — продуктами харчування) — знаходилися такі, які на свій страх і ризик нехтували указами окупантів. Один із таких — Терентій Парфенюк. Він нелегально займався поставкою яловичини (корів) в Гетто. Тож коли попався на гарячому, вирок був такий: смерть. Саме цієї карі заслужили ще два євреї, які йому допомагали. Спочатку Терентія водили вулицями

з великими дошками на спині та грудях, де було написано, що його покарають смертю за зв'язок з євреями. Потім мала бути показова смерть. Для цього в центрі Мізоча на площі змайстрували шибеницю й примусово зігнали всіх людей щоби подивилися, навіть дітей зі школи поприводили.

Лише завдяки слізному вмовлянню доньки Парфенюка — Ніни, що просила за батька в ногах німців, його відпустили. А євреїв, усе-таки, повісили. За той час Терентій весь посивів. Коли стали накидати петлі, я закрила очі, а коли відкрила — тіла євреїв погойдувались, а Терешко, все ще з петлею на шиї стояв живий, але посивілий.

Зі спогадів Марії Трохимівни Гуц, жительки містечка Мізоч Рівненської області / Михальчук р. Жовтень 1942-ого: трагедія мізоцьких євреїв / Роман Михальчук // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukraine-in.com/ua/ua/Simferopol/historyua/ukraine_in_worldwarthesecond/jewish_trade_gy/

► 14. Свідчення очевидця. Роза Ліндвар, 15 років (1941 р.)

У 1941 році, коли почалася війна, вони прийшли до Могильов-Подільського і відправили всіх євреїв до табору Печера Тульчинського району. Вони знущалися над нами, а моїх батьків вони застрелили. Нас відправили на роботу. Дівчата добували торф руками. Ми працювали з 4 ї ранку до пізньої ночі <...> вони казали, що закінчиться літо і тоді всіх «юдов» уб'ють. Ми втекли, куди очі дивилися <...> За нами бігли і багатьох з нас повбивали. Мене врятував українець, він взяв мене до себе і сховав. Його сусід розповів німцям, що «у дворі жидівка». Німець прийшов, щоб мене застрелити, але українець почав з ним битися, а я в цей час втекла на румунську територію <...>.

Цит. за: Подольський А. Ю. Уроки минулого. Історія Голокосту в Україні [Текст] : навч. посібн. для учнів 10–11 кл. середніх загальноосвітніх закладів України / Анатолій Подольський. — К. : Сфера, 2007. — С. 70.

► 15. Свідчення очевидця. Параска Беркі, 1916 р.н., м. Виноградів

Жили ми в будинку по вул. Станційній у Виноградіві, куди нас запросили євреї. Їх вивозили. Сподівалися, що ненадовго і зможуть повернутися у дім, де все буде збережено. На моїх очах трапилася історія, яку і досі не можу забути. Кілька днів поруч на станції стояв ешелон, який був заповнений євреями. Серед них був і господар нашого будинку. Сусідський хлопчик кидав тим людям, котрі були в ешелоні, хліб, інші продукти. Вони були закуплені за гроші тих, хто жив в цьому будинку. Зненацька почувся постріл. Куля влучила прямо в серце хлопчика. Він, як підкошений впав.

Потім гітлерівці заборонили забрати тіло хлопчика. Він лежав навидноті весь день, аби інші мали науку: за подібне їм теж буде смерть.

Аладар А. Білий камінь з чорної катівні: Голокост ромів Закарпаття [Текст]/ Адам Аладар, Юлія Зейкан та Євгенія Навроцька та ін. — Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші 2006. — С. 73.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 16–18

- ★ Як священники різних конфесій допомагали євреям (Джерела 16–18)?
- ★ Чому однією із форм порятунку євреїв було обрано хрещення?
- ★ Наскільки переховування євреїв у митрополічій резиденції було безпечним (Джерело 18)? Яким ризикам піддавав себе та ченців митрополит Андрей Шептицький?

► **16. Погляд дослідника. Самва Азізян**

<...> Однією з форм допомоги вірменських священників єврейським родинам, крім прямого переховування, було хрещення євреїв. Вікарій львівської архідієцезії Діонісій Каетанович, за даними львівського гестапо, власноруч видавав євреям вірменські метрики. <...> Хрещення й видача вірменськими священниками євреям християнських метрик були справою не примусовою, а суто добровільною. Можна навести багато прикладів, коли під час окупації християнські метрики врятували життя єврейським родинам. Наприклад, у палаці львівського римокатолицького митрополита Твардовського за документами на прізвище вірменського архієпископа

Теодоровича легально жила єврейська родина відомого львівського лікаря професора В. Ельнера. Їхні документи виписав капітульний вікарій львівської Вірмено-католицької церкви Діонісій Каетанович.

Азізян С. Галицькі вірмени і голокост: постановка проблеми [Електронний ресурс] / Самвел Азізян // Голокост і сучасність. — 2009. — № 1 (5). — С. 60–69. — Режим доступу: http://www.holocaust.kiev.ua/news/jurnal_nodostup/Azizian.pdf.

► **17. Із реєстраційної книги**

Ім'я батька й матері та прізвище	Дата народження	Де народився	Адреса в хвилині прийняття хрещення	Дата хрещення	Примітки
Іосиф, син Мордока і Хлари Дубчак, охрещений з заміною ім'я «Константин»	1887 р. 10/12	В. м. Томашполі Подольської округи	М. Луцьк. Заулок Мильний, 8.	24-го серпня 8-1941 р.	Ціла родина Дубчаків охрещена згідно резолюції єпископа Полікарпа з дня 18.08.1941 р.

ДАВО. — Ф. Р-2. — Оп. 2. — Спр. 14. — Арк. 289.

► **18. Свідчення очевидця. Рабин Давид Кахане**

<...> Я одержав притулок у бібліотеці митрополита (Андрея Шептицького — прим. ред.). Чернець, що прислужував митрополитові, тричі на день приносив мені їжу. Моя їжа складалася, головним чином, з хліба та овочів, а іноді я одержував варене яйце або склянку молока. Все це приносили не з кухні, тому що моє перебування в палаці трималося в таємниці. Про мене, крім митрополита, знали лише дві особи: цей чернець і секретар митрополита, священник Грицай. Останній,

розумна і добра людина, був дуже прихильний до мене, дуже тепло ставився до євреїв і щиро їм співчував.

На другий день свого перебування в палаці я удостоївся візиту ігумена Климентія Шептицького <...>. Мою дружину забезпечили надійними українськими документами і вона працює в місті, а дитину влаштували в дитячий будинок <...>. Я бачив, що він глибоко розуміє невимовну трагедію мою і мого народу і щиро нам співчуває, сприймаючи наші муки, як свої власні. Якось він мені пообіцяв, від свого імені і від імені митрополита, зробити все можливе, щоб врятувати єврейських дітей. «Але я повинен сказати, — додав він, — що це дуже важке завдання. Не кожен здатен піднятися до того, щоб ризикувати своїм життям заради порятунку єврея. Не кожний готовий до такого вчинку. Дівчаток рятувати легше, ніж хлопчиків. Митрополит розіслав інструкції деяким священикам у повітових містах, як рятувати дітей і куди їх приводити, але я не можу назвати імена цих людей <...> з міркувань безпеки».

Щоденник Львівського гетто. Спогади рабина Давида Кахане / упоряд. Ж. Ковба. — К.: Дух і Літера, 2003. — С. 164.

► 19. Публікація у пресі. «Волинський монітор»

2 серпня 2011 року в селі Видерта Камінь-Каширського району Волинської області відбувся мітинг-реквієм у пам'ять про ромів, яких у вересні 1943 року по-звірячому закатували фашисти. <...> саме в цьому селі загинуло найбільше ромів, які перебували на території Волині. У 2005 році в селі Видерта волинська влада встановила пам'ятний мармуровий хрест на місці, де похований фактично цілий циганський табір. <...>.

Достеменно нікому невідомо скільки під час розправи у селі було вбито людей, щоправда уціліло шестеро дітей. Їх урятували українські та польські родини <...>.

Галина Євчук, вчителька української мови та літератури у місцевій школі, досліджувала цю історію, чимало інформації дізнавалася від своєї мами. Вона розповідає, що фашисти вбивали усіх підряд, навіть волинських діток, які хоч трішки були схожі на циганів. Щодо способів знищення людей ромської національності, то винищувачі, як кажуть свідки, «уздеккою затягували і душили, тикали на кілок жінок, розстрілювали».

Одного хлопчика врятувала мешканка нашого села, самотня жінка на ім'я Федора. Потім, коли інший табір проходив повз село, то малий пішов із ромами.

<...> Вечері, ризикуючи своїм життям, до померлих ромів прийшла якась польська пані і почала шукати живих, <...> знайшла дівчинку в калюжі крові і витягнула. З'ясувалося, що дівчинка жива. Жінка принесла її до себе в хату і вилікувала. У 2005 році вціліла жертва була на відкритті пам'ятника і ходила на могилу пані, яка її врятувала.

Цимбалюк О. Мітинг-реквієм у пам'ять про ромів [Електронний ресурс] / Оксана Цимбалюк // Волинський монітор. — Режим доступу: http://monitor-press.com/index.php?option=com_content&view=article&id=624%3A2011-08-12-15-44-56&catid=7

ЗАВДАННЯ ► Джерела 20–24

★ Ознайомтеся з текстом джерела 19 та фото (Джерело 20). Як мешканці села Видерта зберігають пам'ять про трагедію вересня 1943 року? Чому вони це роблять?

★ Як ви вважаєте, чому автор пам'ятника (Джерело 23) обрав саме такий сюжет для зображення дитячої трагедії в історії Голокосту?

★ Розгляньте світлини із зображеннями пам'ятників жертвам Голокосту (Джерела 21–24). Про що свідчить географія цих пам'ятників?

► **20. Фотодокумент**

Учасники мітингу-реквієму на могилі ромів. 2 серпня 2011 року. С. Ведерта, Камінькаширського району, Волинської обл.

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://monitor-press.com/index.php?option=com_content&view=article&id=624%3A2011-08-12-15-44-56&catid=7

► **21. Фотодокумент**

Пам'ятник жертвам львівського гетто

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wik>

22. Фотодокумент

Пам'ятник жертвам Голокосту в м. Донецьку

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ru.wikipedia>

► **23. Фотодокумент**

Пам'ятник дітям, розстріляним у Бабиному Яру, м. Київ.

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://babyn-yar.gov.ua/fotozn>

► **24. Фотодокумент**

Пам'ятник жертвам Голокосту в Одесі в районі площі Толбухіна, лютий 2011 року

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://viknaodessa.od.ua/?vandalizm>

